

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında.

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No - 87

HAYAT

Fiati her yerde 15 kuruş
Seneliği, posta ile 7.5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7.5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul bürosuna
muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

—NIETSCHE—

Cilt: IV

Ankara, 4 Teşrinievvel, 1928

Sayı: 97

Musahabe

ŞEHİR İDARELERİ VE İÇTİMAİ TERBİYEMİZ

Şehircilik bir meslektir. Bir şehrin idaresi etraflı düşünüldüğü takdirde, fevkal'ade güç ve müz'icidir. Bu itibarla şehir idare etmek san'atı, alel'ade bir zekâ işi deyildir. Bir şehri idare edenin geniş ve etraflı kabiliyet ve zekâ sahibi olması lâzımdır.

Şehirlerin matluba movafık bir şekilde idaresi memlektin medeni ve içtimaî terekkesine çok yardım eder. Hele bizim gibi yeni ve çok cezri inkılaplara sahne olan bir memlekette, şehirciliğin medenî ve içtimaî ehemmiyeti çok daha büyüktür.

Şehirciliği, şehrin lağım işlerini hal etmekten, şehirde geniş ve bakımsız yollar açmaktan ve göze batan bir iki noktada yaldızlı iş görmekten ibaret ad edenler çok aldanırlar. Bir şehir, bütünlük halinde düşünölmeye ve bakılmaya muhtaçtır.

Hatta demokrat olan milletlerin şehirleri, fukara muhitlerinde, serseri ve canilerin oğrağı olan yerlerde daha ziyade itina görmelidir. Tenha karanlık ve dar sokaklar, kuytu ve korkunç yerler, mülevves ve loş meyhaneler feñalığı ve fezahati körükleyen âmillerdir.

Şehirlerin bu gibi iptidaî hal-leri iyi ve faydalı olması ihtimali olan gençlere bir nevi « İctimaî mezar » makamına geçer. Bir şehrin

iptidaî manzarası ve iptidaî hayatı şehir sakinlerinin medeniyet imtihanında iyi numara almasına kat'î surette manîdir.

Uzun muddet iptidaî bir şehirde yaşamak ve hayatını kazanmak mecburiyetinde olan bir insan Avrupada yetişmiş olsa dahi, ergeç şehrin hususiyetlerine intibak etmeye mecbur kalır. Avrupada yaşadığı müddetçe tahta kurusunun ve kaşıntının ne olduğunu unutan, her gün muntazaman banyosunu alan, toz ve pislikten nefret eden ve her hususta muntazam çalışmayı itiyat etmiş olan bir kimse, iptidaî bir şehre dönünce ilk ayların müthiş râhatsızlığını müteakip, tedricen eski medeni hayat tarzını değiştirmek ve yeni iptidaî hayata uymak mecburiyetinde kalır.

Ben Avrupada sokaklarına tükürmeyi aklıma bile getirmem. Çünkü beni, yalnız insanların deyil, tükürdüğüm sokağın ve etrafındaki ağaçların bile tayip ettiğine zahip olurum. Halbuki burada sokak köşelerinde pislik meşherlerini görünce, tükürmek derhal fena bir şey olmaktan çıkar.

Demek oluyor ki medeni olmayan bir şehir halkı, kendiliğinden, iptidaî ve gayrimedenî bir takım itiyatların esiri olur. Halbuki insanlara iyi itiyatlar kazandırmak bir vazifedir. Bunu bir taraftan mek-

tebler tîmin etmeye çalışırken diger taraftan şehirler kazandırmaya çalışmak mecburiyetindedir.

Avrupada bir konserde, bir sinema ve tiyatrodada etrafınızdakileri taciz etmek imkânsızdır. Taciz edersek, muhakkak, halkın ve inzibat kuvvetlerinin hismine oğrarız. Bu gibi yerlerde, umumun menfaati, şahsî kaprislere hiç bir zaman feda edilemez. Filyaki Avrupa şehirlerinde «Çimenlere basmak yasaktır!.. falan yerde sigara içilmesi polisçe memnudur! falan saatten sonra çocukların şu ve bu gibi yerlerde bulundurulması şiddetle memnûdur!» gibi kayıtlara çok ras geliyoruz. Dün için tabii ve zaruri ad edilen bu gibi memnuiyetlerin bu gün ancak şekli bir kimeti vardır. Zira umumun menfaatına tealluk eden bir şeyi hiç kimse, şahsî keyf ve hevesine alet etmeyi aklına getirmez.

Bir şehir halkına « Umumun menfaati her şeyin üstündedir! » zihniyetini ve şuurunu aşılacak ve bunu bir itiyat haline kalb etmek, şehir namına olduğu kadar, bilhassa memleket ve millet namına nihayetsiz derecede faydalıdır. Millî refah ve seadet bir azda bu prensipin umumîleşmesine bağlıdır. Umumun menfaatını gözetenler, aynı zamanda irade ve seciyelerini de kuvvetlendirir. Zira girdiğimiz ve

oturduğumuz bir çok yerleri şahsî heveslerimizi, daima, muhitin menfaatlarıyla karşılaştırmak ve yapmamayı arzu ettiğimiz bir şeyi, umumî menfaata muhalif ve muzir olması dolayısıyla yapmamak, iradenin menfi cihetini mütemadiyen mümarese ettirmek demektir. Irademizi gerek muspet ve gerekse menfi cihetten işletmek ve bunları daima beşerî ve içtimaî mes'eleler mevzuu bahs olduğu zaman yapmak, hem iyi ve hem de metin ve kuvvetli insan olmamızı intaç eder.

Binlerce kişinin bir çatı altında saatlerce beraber bulunması aninde sigara içmek bize belki şahsan şayani arzu görünür. Çoluk çocuk, ihtiyar, genç, kadın ve erkek gibi yüzlerce kişinin sıhhatını düşünmeyip yalnız kendi keyfimizi düşünmeye salihiyettar miyiz? Bunu düşününce, ister istemez sigara içmekten vaz geçeriz. Hele divarlarında « Sigara içmek memnudur » levhasına ras gelirsek o zaman bu bize içtimaî hayatın bir talebi yerine geçer. Geçen kış Milovitch Kumpanyası Ankarada operet oyunları verdiği zaman Gazi salonda sigara içmiyordu. Perde kapanır kapanmaz hemen dışarı çıkar, koridorlarda sigarasını içer ve tekrar gelir, oyunu seyir ederdi. Halbuki biz ukalalar Ankara sinemalarında memnuiyet levhalarıyla alay eder gibi, durmadan dinlenmeden salon havasını ifsat ediyoruz. Yanimizde oturan bir ailenin çocuğu dumanından boğulurcasına oksürürken biz kemali gururla kabahati aileye yükletir ve çocukları sinemaya beraber getirmemelerini tavsiye bile ederiz. Bu bir azda cesaret arzerken mert kıptı sirkatin söyler sözüne uygun bir tavsiyedir.

Sonra bir şehrin umumî temizliğine dikkat etmek ile hatta « Temizlik sıhhetir. Sıhhat ise nufus çoğaltmak ve rahat yaşamaktır. » şuurunu ve itiyadını canlandırır. Bu şuur ve itiyat tedricen ailelere ve

nihayet bütün millete yayılır. Sonra çocukların sıhhatına itina edilmesi ve çocukların eğlendirilmesi maksadile şehrin muhtelif yerlerinde, münhasıran çocukların oynamasına mahsuz olarak kumlu meydanlar teşkil edilmesi çocukluğun daha ziyade sevilmesine yardım eder. Halka mahsus parklar meydana getirmek ve halkın parklarda bol bol istifadesini temin etmek maksadile sıralar yaptırmak... gibi mes'eleler, bir şehir halkı için tabii ihtiyaçlardan sayılır.

Biz şehir halkı, şahsî menfaatlarının ayrılığına rağmen, bütünlükte mütesanit bir zümre teşkil ederler. Avrupa şehirleri, şehir halkında bu ruhu uyandırmaya muvaffak olmuşlardır.

Bunun içindir ki şehirler genç yetişkin nesil için «Büyük mikyasta bir mektep» makamındadır.

Biz maal'ese, şehir idare etmesini hiç bilmiyoruz. Gezdiğim büyük ve küçük şehirlerimizin hiç birinde tam manasile «Şehircilik»e ras gelmedim. Bir kaç sene zarfında hususî ve resmî ellerden yüz milyon liramızı yiyen Ankara şehri, asrî bir şehir olmaktan ne kadar uzaktır. Bu gün Ankaranın henüz tebellür etmiş kat'i bir karakteri bile yoktur. Hariçten tetkik edenlerin nazarına çarpan ilk şey, Ankaranın medenî bir şehir olmaktan ziyade bir sayfiye şehiri olmasıdır. Etlik sırtlarından ta Çankayaya kadar uzanan 70 bin nüfusluk bir şehir, 700 bin kişiyi istiap edebilecek geniş bir sahaya dağılmıştır. Aile yuvalarından ibaret olan böyle bir şehirde neş'eli ve medenî bir hayatın canlanması imkânsız bir hale girmiştir. Bugün Ankaranın hakiki manasile tek bir sineması, bir tiyatrosu ve tek bir kahvesi yoktur. Mevcut olanlarda iptidaî bir manzara arz ederler. Hele Ankaramızın yüz karası denmeye layik bir klup sineması vardır ki medenî memleketlerin fillere mahsus ahırlarını andırıyor. Sıraları pis ve murdardır, intizamı âzami dere-

cede intizamsız olmaktadır. Buraya dinlenmek için gidenler, muhakkak yorgun ve asabî olarak evlerine dönerler. Bilet alırken mücadeleler, resmî memnuiyetlere rağmen sigara içmeler, muhiş ıslık çalmalar, yuha, yuhal.. diye bağırma, yerlere tükürmeler, çatır çutur ve şapır şupur bir şeyler kırmalar ve yemeler, yüksek sesle konuşmalar, kuçakta taşınan çocuklar tarafından öksürmeler ve ağlamalar... Ankara sinemalarının bariz husûsiyetlerindedir. Hele satıcıların, burnumuzun dibinde dolaşmaları ve sesleri çıktığı kadar bağırma insanı terbiye etmek şöyle dursun, terbiyeli insanları bile baştan çıkartıyor.

Bu vaziyet dahilinde bir şehrinin yapacağı yegâne şey, terbiyesizlik, sıhatsızlık ve bakımsızlık, saygısızlık ve hodbinlik sahnesi olan bu gibi yerleri, halkın gözü önünde yıktırma ve yaktırmaktır.

Ankarayı tenkid gözüle deyil, aile'ade bir insan gözü ile tetkik ederseniz buna benzer çok daha hazin bakımsızlıklara şahit olursunuz. Mesela ağaç Ankara şehrinin en sevimli nebatlarından birini teşkil eder. Yeni bağçeye girdiğiniz zaman kapının iki tarafında dikili duran ağaçlara bakınız. Sağınıza tesaduf eden on beş yirmi senelik güzel bir ağacın tamamen kurduğunu, ve sol tarafta, dalları kapı önündeki havuz içine sarkan büyük sövüt ağacının da kurumak üzere olduğunu derhal görürsünüz. Bağçedeki ağaçları tetkik ederseniz bakımsızlık ve lakaydi yüzünden beş on danesinin kurduğuna teessürlerle şahit olursunuz. Sonra Maarif Vekâleti önündeki caddede akasya ağaçlarının ancak bir kaç sene daha yaşayabileceğini yine müteessirane görürsünüz.

Hele Hacibayrama doğru giderken Matbuat Umum Müdürlüğü karşısında, çeşme yanında, hiç olmazsa kırk senelik bir hayatı olan ve belki de otuz metro yüksek olan nefis kavak ağacına

Son neslin şuurinde güzel türkçenin kuvveti

- میراثک، چوبان چشمه سنک و یانار داغک انتشارلری مناسبته -

بیر نامادیلر : ایشته « عشق ممنوع » و ایشته « رباب شکسته » .

ادبیاتده « کوزهل تورکجه » حاکم اولاییلمک ایچون « ملیت دویغوسی » نك جانلاماسنی ، ادبیات عالمی قابلاماسنی بکله دی . ایشته مقاله مک باشنه کچر دیکم بش یوز سنه لک حقیقتی تقدیر ایتک لیاقتی بو عصرک چوجوقلرینه نصیب اولدی . هیچ شبهه یوق که تورک ادبیاتی بالفان حربندن صوکرآ - بو حرب مشئومدی ، المزدن اؤک معمور اولسکلری آلدی ، فقط کنج کولکلرده ملیت مشعله سنیده طو توشدیرمش اولدی - ، اوت تورک ادبیاتی بالفان حربندن صوکرآ یکی بر مرحله یه واصل اولمش اولدی . انکار ایدمه یزکه خلق شاعرلری ، دانشمندلرک مدرسه محصلیندن اوزاق قالمش اولدقلری ایچون عصرلرجه اول ینه بو کونکی لسانله ، صمیمی و تمیز تورکجه ایله یازیورلردی . ایشته ایکی بوچوق عصرلق عاشقانه بر ساز شعرکی اسکیمک بیلیمور :

بازک اول بهارنده
تفرجه کور آلمای
یل اسوب یره دوشمه دن
بوداغنده قیر آلمای
آلمانک بوداغی آغلار
کوزم یاشی دورماز چاغلار
آغلار ، باشلر بکلر
دیز اوستنه قور آلمای
پریشان کولم پریشان
آلادر عاشقه نشان
آلماسز یاره قاووشان
آه ایدر آکار آلمای
قرهجه اوغلان قاینار جوشار
عشق دالغاسی بویدن آشار
برکوتویه یولی دوشر
قدرین بیلیمز بیر آلمای

* *

بوبرسنه طرفنده ، انقلاب نسلنه منسوب اوچ تورک شاعرینک اوچ اثری انتشار ایتدی . « انیس بهیج » ک « میراث » ی ، « فاروق نافذ » ک « چوبان چشمه سی » ، « یوسف ضیا » نك « یانار داغ » ی . تام بر سنه اول چیقان کتابک باشنه بکا خطاباً « میراثک ایچنده کوزهل شعرلر وارسه بو کوزهلک توز تورکجه صرک طاتلی آهنکندن در... » دییه یازان انیس بهیجک وقتیه بنی تسخیر ایدن بر شعرکی واردی که آرا صیرا خاطرلار ، فقط شاعر اوزمان استانبولدن اوزاقدنه ، مجارستانده اولدینی

بش یوز سنه اول یازیلان تورکجه بر کتاب عیناً دییورکه : « ای اوغول اگر شاعر اولوب شعر ایتکه قصد ایدرسه ک جهد ایت که شعرده سوزک روشن اوله ، آچوق اوله . وصاقین که غامض سویله میه سک . یعنی اورتولو سویله میه سک . مثلاً بر سوزک که معناسی شرحنی سن بیله سک و آبروق کیشی بیلیمه ، آنک کی سوزی سویله مه . زیرا شعرکی خلق ایچون ایدرلر . کندو کندولر ایچون ایتزلر . پس شعرک معناسی آچوق کرکدره . روشنکی سیندن اوترو کیم کرکسه رغبت ایده . اما شاعر کرکدره همان وزن وقایه یه قانع اولمایه . پس سن دخی خیالسنز و تریبسنز و صناعتسنز شعرا یته ... و شعرده خوش مثالر و تشبیهلر کتور . سویله کیم هم خاصه خوش کلسون ، هم عامه . تا که سنک شعرک شهرت دوته . و معروف اوله و شعرکی عروضک آغیر وزنلرنده ایته . تا که شعرک دخی ثقیل دوشمه یه . زیرا ثقیل وزیده شعر ایتکه کیمسه هوس ایلز . مکرکه ایدن دخی بر آغیر جانلو ثقیل اوله ... »

بو حقیقتی ، متعاقباً تأسس ایدره ک تورک ذوقنه حاکم اولان دیوان ادبیاتی شاعر و ادیبلری تماماً آکلایامادیلر . واقعا او آداملرک ایچنده ناب کی :

اول دل کما مالر ، اول خرده نکته لر
ممکنیدر بوله عربستانده صورتی
اول جانفزا سنخلرک اول شوخ ادالرک
عکاملر لسانه اولسونمی نسبتی
(بعدی لک) خطا بلرنهن کلورمی هیچ
لفظ (آجام) ، (آی افندم) لطافتی

دییه تورکجه نك کوزهللکنی تقدیر ایدنلر ، یا خود عثمان زاده تائب افندی کی : « ... حالا متداول اولان اسلوب ، بو سیاقده یازیلان مکتوبدر . زیرا فی زماننا غایت منشیانه مکتوب نه او قونور ، نه ده زیاده عامیانه کاغده باقیلور » یولنده شویله بویله ساده لکی توصیه ایله ییلر واردی . فقط مدرسه تحصیل و عجم ادبیاتک نفوذ و اعجازی پک ضروری اولارق اولنره آنا لسانلرینک کوزهللکنی تمامی تمامنه طاندیر . مادی . وقتا که کوزلریزی شرقدن غربه چوردرک ، و شناسی شعورلی بر قافا ایله ، ایلك دفعه یکی نترک نمونه لریخی ویردی ، اگر معاقبلری اونک نه یا عقی ایسته دیکنی ای قاورامش اولسه لردی ، بو کونکی یازی دلیلز ، هیچ اولمازسه یاریم عصر اول اورنایه قونمش اولوردی . مع الاسف نه آتشی ویکانه وطن شاعری بویوک نامق کمال ، نه « شعر و انشا » صاحبی ضیا پاشا کوزهل تورکجه یی ادبیاته صوقامادیلر . کندیلرینی تعقیب ایدن ادبیات جدیده جیلرده مدرسه ذهنیتنه و عجم ادبیاتندن توارث ایتدیکمز غزلیلیکه دوشمان اولدقلری حالده دیوان ادبیاتک قاموسنی

şöyle bir göz gezdiriniz. Zavallı ağaç telgraf ve telefon mütehas- sıslarının mütesanit ve azimkâr hü- cüm ve tearruzu karşısında sesizçe maglûbiyetini size sarahaten bild- irir. Böyle enfes bir ağacın telgraf ve telefon direği vazifesini görmesi ve binnetice ölmesi, şehir idaresiz- liğinin şah eser numunelerinden biridir. Ben bu kavak ağacını ilk gördüğümde gayri ihtiyari ağla- mıştım. Evet, isterseniz gülünüz, bu kavak ağacı beni saatlerce düşündürmüş ve ağlatmıştır. Zira bu ağaç bana Ankarasını inkılapçı ve yaratıcı ruhu yanında, bir de yıkıcı lakayt ve manasız bir ruh yaşattığını sarahaten gösteriyor.

Şehirlerde bu ve buna benzer idaresizliklerin önüne geçmek için ancak bir çare vardır ki oda şeh- reminlerini ve belediye reislerini intihap ederken fazla ihtiyatlı dav- ranmak, memleketin zeki, fa'al ve iyi adamlarını şehirlerin başına geçirmektir. Bundan başka büyük şehirlerimizden bir kaçını muhakkak Avrupa şehir mütehasıslarının id- aresi altına vermek icap eder. Mütehasısların bir taraftan şehri tanızım etmesi, diğer taraftan da bize bir şehrin nasıl idare edilebi- leceğini öğretmesi itibarile fevkal'- ade ehemmiyeti haizdir.

(Petersburg) şehrini Alman ve bir Türk şehri olan Baküyü da rubu asır kadar Belçicali şehremi- nleri idare etmiştir. Binaenaley biz de hiç durmadan bir kaç muhim şehrin idaresini mütehasıs- lara emniyet etmekle medenî bir kaç şehir yaratmaya çalışmalıyız.

Doktor Halil Fikret

